

УДК 338.1

Біла Ірина Сергіївна,
канд. екон. наук, доцент,
Національний університет
«Києво-Могилянська академія»,
м. Київ, Україна
ORCID ID 0000-0002-2000-6198

БІЗНЕС В УМОВАХ ВІЙНИ В УКРАЇНІ: ЩО ДОПОМАГАЄ ВИЖИТИ?

Негативні наслідки збройної агресії РФ важко всебічно проаналізувати, але однозначно можна стверджувати, що війна зумовила економічний спад, гуманітарну кризу, соціальні потрясіння в суспільстві, вплинула на характер, мету та мотиви діяльності економічних агентів. Вітчизняний бізнес з 2022 року стикається із безпрецедентними викликами через повномасштабне вторгнення Росії. За даними KSE Institute, станом на січень 2024 року, втрати промисловості та підприємств склали \$13,1 млрд; було зруйновано або пошкоджено 78 малих, середніх та великих приватних підприємств, а також 348 держпідприємств [1].

Серед негативних наслідків впливу війни на бізнес можна назвати: втрати персоналу і збільшення дефіциту висококваліфікованих кадрів; зменшення рівня завантаженості виробничих потужностей; енергетичні проблеми, які зумовлені обстрілами енергетичної інфраструктури; зміна логістики; непомірні втрати металургійних підприємств; звуження інвестиційного попиту; значні втрати агросектору [2].

Проте, навіть в цих складних умовах, багато підприємств знаходять шляхи не лише вижити, але й розвиватися, і саме ці аспекти потребують дослідження. Серед факторів, які допомагають українському бізнесу вижити в умовах війни, на наше переконання, варто виокремити:

1. *Адаптивність та стійкість* – вітчизняні підприємці продемонстрували неймовірну здатність адаптуватися до мінливих умов. Останнє відбулося в тому числі за рахунок:

- змін у діяльності, щоб відповідати новим потребам ринку. Так, за даними Європейської бізнес-асоціації, 44% компаній вдалися до адаптації свого асортименту товарів і послуг до потреб ринку, більшість компаній

Секція 2

Розвиток підприємництва в Україні під час війни: внутрішній потенціал, умови, державна політика

перейшли на короткострокове стратегічне планування. А серед найпріоритетніших завдань, над якими бізнес працює є адаптація стратегії та фокусу бізнесу під актуальні потреби ринку – 25% відповідей; пошук нових логістичних шляхів і постачальників – 23% [3];

- релокації підприємств, з метою швидкого відновлення діяльності. Так, станом на 18.03.2024 р. в Україні було зафіксовано 18 944 переїзди бізнесу з одного регіону в інший. Тими, хто найчастіше переїжджають є компанії у сфері оптової торгівлі – 39,4% від загальної кількості, компанії у сфері будівництва та нерухомості – 6% та 4,4% відповідно [4];

- змін у логістиці через повне припинення авіаційного сполучення, часткове блокування морських портів. Відбулося збільшення навантаження на перевезення сухоходом (залізницею та автодорогами) – в структурі вантажної логістики 70% обсягів перевезень морського транспорту перейшло на сухопутний; реалізацію частини обсягів взяли на себе порти Дунайського кластеру; відбувся регіональний перерозподіл в логістичних схемах [5]. Ще одним із елементів логістичної інфраструктури є складські приміщення. За даними урядового офісу із залучення та підтримки інвестицій UkraineInvest, внаслідок повномасштабної російської агресії в Україні, зокрема, знищено і пошкоджено 22% складських приміщень. Якщо до повномасштабної російської агресії в Україні було понад 2,5 млн кв.м. складської інфраструктури, переважна більшість – на Київщині, після повномасштабного вторгнення було повністю або частково знищено приблизно 382 тисячі кв.м. складських площ. Вражаючим є те, що частину зруйнованих логістичних комплексів вже відбудовано [6].

2. *Програми підтримки з боку держави та міжнародних організацій.* Варто згадати про податкові стимули, які діяли у перший рік війни – Закон України «Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо дії норм на період дії воєнного стану» від 15.03.2022 р., яким для фізичних осіб-підприємців та юридичних осіб з оборотом до 10 млрд грн запроваджувався єдиний податок з обороту у 2% (із звільненням від податку на прибуток, ПДВ та інших платежів); встановлювалася добровільна сплата єдиного податку для фізичних осіб підприємців 1-ї та 2-ї груп; було передбачено звільнення від акцизу з пального, мораторій на перевірки тощо. І не дивлячись на те, що деякі означені ініціативи були скасовані з 1.06.23 р., вони стали підтримкою для бізнесового сектору на початку повномасштабної війни [7].

Потужним інструментом фінансової підтримкою є програма «Доступні кредити 5-7-9», як протягом повномасштабної війни у 2022-2023 рр. набула безпрецедентно високої ролі для боргового фінансування підприємств на тлі уповільнення банківського кредитування на ринкових умовах. Так, станом на грудень 2023 р. близько 40% чистого гривневого кредитного портфеля банків України складала кредити за пільговими ставками в рамках згаданої Програми, а за словами голови Фонду розвитку підприємництва, 90% нових кредитів для бізнесу за час повномасштабної війни були видані саме в межах Програми [8]. У Держбюджеті на 2024 рік закладено 18 млрд грн на реалізацію цієї програми із визначенням пріоритетних напрямів фінансування – стимулювання переробної галузі, кредитування енергоефективних заходів та підтримка бізнесу на територіях, які зазнали найбільших руйнувань [9].

Важливою державною грантовою програмою для стимулювання бізнесу в умовах війни є урядовий проєкт «Робота», що передбачає надання грантів для започаткування, розвитку та навчання бізнесу. Проєкт втілюється за такими шістьма напрямками: мікрогранти для створення власного бізнесу («Власна справа»); гранти для розвитку переробного підприємства; державне фінансування закладки саду; кошти для розвитку тепличного господарства; гранти на реалізацію стартапу, в тому числі у сфері ІТ; кошти на навчання за ІТ-спеціальностями. Саме завдяки мікрогрантам вдалося стимулювати створення чи розвиток понад 7000 бізнесів по всій країні. На 2024 рік держава запланувала видати 12700 мікрогрантів на суму понад 3,5 млрд грн та 1,4 млрд грн для переробних підприємств, на створення теплиць, садівництва або ягідництва [9].

Серед міжнародних програм як фінансової, так і консалтингової підтримки бізнесу слід відмітити наступні: Програми USAID («З підтримки безперервності та відновлення бізнесу», AGRO, «Інвестиції для стійкості бізнесу», «Конкурентоспроможна економіка України»); Програма підтримки економічної стійкості України від Міжнародної гуманітарної організації Mercy Corps; Проєкт «Розвиток малих та середніх підприємств: економічна інтеграція внутрішньо переміщених осіб та відновлення бізнесу», що фінансується Німеччиною (BMZ) через Банк розвитку KfW; Програма UNIC грантової підтримки українського середнього та малого бізнесу від EU4Business; фінансування ЄС і країн-донорів через Європейський банк реконструкції та розвитку (ЄБРР); конкурси «ReadyForEU» від Європейської Комісії тощо. Ці та інші міжнародні організації забезпечують українським

Секція 2

Розвиток підприємництва в Україні під час війни: внутрішній потенціал, умови, державна політика

підприємствам ресурси та знання, необхідні для того, щоб продовжувати свою діяльність, створювати робочі місця та сприяти економічному відновленню країни.

Важливими аспектами функціонування і розвитку також, на нашу думку, є: об'єднання бізнесу з метою підтримки один одного, поширення передового досвіду, ресурсів та контактів; використання онлайн-технологій, які дозволяють охопити ширшу аудиторію, продовжувати свою діяльність; орієнтація на експорт, яка дозволила підприємствам диверсифікувати свою діяльність та зменшити залежність від внутрішнього ринку; відкритість до нових ідей тощо. Важливо розуміти, що саме завдяки названим і іншим аспектам виживання, вітчизняний бізнес має всі шанси відновитися після перемоги у війні із РФ.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Загальна сума збитків, завдана інфраструктурі України, зросла до майже \$155 млрд – оцінка KSE Institute станом на січень 2024 року. URL : <https://kse.ua/ua/about-the-school/news/zagalna-suma-zbitkiv-zavdana-infrastrukturi-ukrayini-zrosla-do-mayzhe-155-mlrd-otsinka-kse-institute-stanom-na-sichen-2024-roku>
2. Біла І., Ілюхіна В. Економіка війни в Україні: наслідки та можливі конкурентні переваги в повоєнний період. *Економіка та суспільство*. 2024. № 59. URL : <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-59-160>
3. Як український бізнес виживає в умовах війни? URL : <https://visitukraine.today/uk/blog/1810/how-does-ukrainian-business-survive-the-war>
4. Релокація бізнесу: Куди найчастіше переїжджають компанії. URL : <https://minfin.com.ua/ua/2024/03/28/124025362/>
5. Настич І. Логістика в Україні: зміна фокуса та перспективи відновлення. URL : https://propertytimes.com.ua/industrialnaya_nedvizhemost/logistika_v_ukrayini_zmina_fokusa_ta_perspektivi_vidnovlennya
6. Обух В. Логістична складова повоєнного відновлення: підходи та пошук ресурсів. URL : <https://www.ukrinform.ua/rubric-vidbudova/3700927-logiczna-skladova-povoennogo-vidnovlenna-pidhodi-ta-posuk-resursiv.html>
7. Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо дії норм на період дії воєнного стану : Закон України. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2120-20#Text>

Збірник матеріалів

VII Міжнародної науково-практичної конференції

«Економічні перспективи підприємництва: виклики воєнного часу та повоєнної відбудови»

---

8. Державна програма підтримки бізнесу «Доступні кредити 5-7-9%»: у пошуках оптимального дизайну. URL : <https://www.ukrinform.ua/rubric-economy/3836803-derzavna-programa-pidtrimki-biznesu-dostupni-krediti-579-u-posukah-optimalnogo-dizajnu.html>

9. Свириденко Ю. Допомога бізнесу на понад 41 млрд грн. Міністерка економіки Юлія Свириденко про шість основних економічних програм у проєкті держбюджету-2024. URL : <https://forbes.ua/money/dopomoga-biznesu-na-ponad-41-mlrd-griven-ministerka-ekonomiki-yuliya-sviridenko-pro-shist-osnovnikh-ekonomichnikh-program-u-proekti-derzhbyudzhetu-2024-26092023-16256>